

Huvudredaktör och ansvarig utgivare: ROBERT JOSEPHSSON

Redaktion och expedition: SVEAVÄGEN 53, STOCKHOLM • Åhlén & Åkerlunds Fotogravyranstalt, Stockholm, Sverige 1945

HERBERT TINGSTEN:

FRANKLIN ROOSEVELT

Liksom Abraham Lincoln dog Franklin Roosevelt då segern i ett stort krig var tryggad men innan grundsatserna för segerns användning utformats. Mordet på Lincoln den 14 april 1865 innebar, vilket många anade redan när dödsbudet kom, att nordens seger i det stora inbördeskriget kom att utnyttjas på ett helt annat sätt än dess ledare tänkt sig; rekonstruktionsperioden blev ett skede av ödesdigra misstag och misslyckanden. Sorgen över Roosevelts bortgång präglas av en oro, liknande den som världen kände under aprildagarna för åttio år sedan. Skall det verk, vid vars fullföljande den amerikanske statschefen framstod som inspiratören och den sammanhållande kraften framför andra, kunna slutföras efter ledarens bortgång?

Tragiken i Roosevelts lysande bana ligger icke blott däri, att han rycktes bort i ett ögonblick, då hans auktoritet och hans patos syntes oundgängliga för mänskligheten. Liksom Lincoln och Wilson var han en fredens man, av vilken tidsomständigheterna gjorde en krigsledare. Han valdes för att föra sitt land ut ur en av dess svåraste inre kriser, han företrädde den sociala reformviljan och hoppet om det fredliga arbetets blomstring. Efter några år måste hans ansträngningar främst inriktas på att moraliskt och materiellt bereda sitt folk på utrikespolitisk aktion, på att med avgörande insatser delta i det största av alla krig. Situationens problematik skärptes därigenom, att den återhämtning av produktionen, som var det ursprungliga målet för Roosevelts strävanden, kunde bli verklighet först genom krigsriskens och krigets stimulanser; kriget kom i själva verket att överskylla den fredliga reformpolitikens relativa misslyckanden.

Vändningen från reformer till försvar, från fred till krig var emellertid en frontförändring, icke ett övergivande av tidigare åsikter. Ingen har starkare än Roosevelt betonat sambandet mellan inre framåtskridande och yttre säkerhet. Reformen och social utjämning äro nödvändiga för att Amerika som en enad och stark nation skall kunna hävda sitt inflytande i världen; endast i en värld, där våldsmännena hållas nere och en internationell ordning säkrar fredlig samlevnad, äro det amerikanska folkets vinningar tryggade: med dessa tankar har Roosevelt förenat sin sociala framstegstro och sin aktivitet i internationella sammanhang. »Vad Amerika gör eller icke gör under de närmaste åren har mycket större betydelse för och inflytande på hela mänsklighetens utveckling århundraden framåt än flertalet av oss nu kan fatta», yttrade presidenten i ett tal i december 1938. »Vi äro icke blott den största och mäktigaste demokratin i världen, utan många andra demokratier vänta på att vi skola taga ledningen för att världsdemokratien skall fortleva». Roosevelt personifierade tron på demokrati i Amerika och på den amerikanska demokratins mission i världen.

Roosevelts åskådning, sådan den framträder i hans tal och budskap, företer många för amerikansk reformism karakteristiska drag. Religiösa och personligt moraliska synpunkter åberopas på ett sätt, som i svensk debatt knappast har någon motsvarighet. Det gäller att bygga vidare på den tradition, som skapats och utvecklats av unionens stora statsmän ur skilda partier — republikanerna Lincoln och Theodore Roosevelt likaväl som demokraterna Jefferson, Jackson och Wilson. Roosevelt betecknar sig själv, liksom sina föregångare, som liberal: i liberalism inlägges då främst kravet på åtgärder, vilka med hänsyn till ändrade förhållanden äro nödvändiga för att förverkliga sedan länge erkända grundsatser. De väldiga reformer, som presidenten verkat för, framställas som medel att upprätthålla och ge ny livskraft åt den amerikanska demokratien. Det ekonomiska fåtalsväldet måste brytas för att självständighetsförklaringens ord om allas jämlikhet skall bli en realitet. Mot socialismen riktas lika skarp kritik som mot privata monopolistiska tendenser. Roosevelt har talat om äganderättens okränkbarhet och

förklarat sig vara anhängare av det kapitalistiska systemet. »Jag är motståndare till den privatsocialism, som uppstår genom maktens koncentration hos enskilda, likaväl som till statlig socialism», heter det i ett budskap till kongressen 1935. »Den ena är lika farlig som den andra; och privatsocialismens förstörande är den enda vägen att undgå statlig socialism».

Med hänsyn till detta sätt att diskutera och motivera framstår Roosevelt som en i egentlig mening konservativ statsman; han ville, liksom Burke, »reformera för att bevara». Men det är på denna väg, genom att anknyta till traditionella tankelinjer, som han blivit banbrytare för en — från amerikanska utgångspunkter — ny inställning till sociala problem. Jämför man hans tal och förslag med tidigare reformvänliga presidenters — såsom Theodore Roosevelt och Wilson — är det hans radikalism som faller i ögonen. Staten skall ingripa icke blott för att återställa den fria konkurrens, som hotas av truster och privatmonopolism, utan för att direkt förbättra de fattiga folkgruppernas ställning och säkra allas deltagande i produktivt arbete. Demokratien kan bevaras endast om den är aktiv och vital nog att ständigt ompröva sina lösningar, att utan hinder av föråldrade föreställningar inskrida för att ordna och hjälpa. Den »måste komma de män och kvinnor, vilkashängivenhet den begär, att känna att den verkligen tänker på varje enskild människas trygghet... Alltför många av dem, som prata om att bevara demokratien äro egentligen blott intresserade av att bevara förhållandena sådana de äro. Demokratien skall också ta upp frågan hur förhållandena böra vara» (radiotal november 1938). Vid sidan av friheten ställes tryggheten — »friheten från nöd» — som ett ofrånkomligt mål för statens förhållande till den enskilde. Genom denna brytning med den i Amerika kvardröjande gammalliberalismen har Roosevelt blivit den första moderna radikalen på presidentposten. Han har vidgat området för statens handlande och infört nya idéer inom den respektabla debattens ram.

Under åren före kriget blev Roosevelt efter hand humanitetens och demokratiens främste talesman i världen. Medan de ledande brittiska och franska statsmännen gled in i eftergifts- och kompromisspolitik gentemot våldsmakterna och tvungos att uttala sig vagt och skiftande, kunde den amerikanske presidenten — på grund av sitt lands styrka och relativt tryggade läge — någorlunda klart uttala vad människor överallt tänkte. Han förberedde därigenom sitt folk till kommande insatser. För andra folk blevo hans ord en väckelse och en källa till hopp; i Roosevelts ställningstagande såg man ett löfte om att Amerika, då det gällde, än en gång skulle komma till den europeiska kulturens hjälp. I virrvarret av olika röster, hotade och rädda, brutala och försiktiga, var man tacksam över att en av världens stora tribuner var reserverad för sanningen och rätten. Då kriget brutit ut och läget i Europa syntes hopplöst, blevo Roosevelts tal och åtgärder ljusstrålar i ett tätande mörker. Han själv syntes växa med uppgiften och, utan koketteri eller självbespeglning, se sin gärning i ett stort historiskt perspektiv; allt starkare framträder draget av frihet, stolthet och tro på sin egen och sitt lands kallelse.

Av de båda stora demokratiska statsmännen har Churchill starkast personifierat den kämpande samtiden, motståndskraften och segerviljan hos de slagna eller hotade folken. Framtidshoppet, tron på en ny och bättre ordning, har främst bundits vid Roosevelt, delvis på grund av Amerikas makt och den förmåga av opartiskhet, som man tilltrött landet på andra sidan havet, delvis på grund av att Roosevelt med sin humanism och sin tillsynes lyckliga, starka och harmoniska personlighet framträtt som den store medlaren och ledaren. Kanske aldrig tidigare har därför en enskild människas bortgång i så hög grad uppfattats som en förlust för mänskligheten.